

vativok szétugrasztását is ajánlotta, hogy a kormánnyal folytatott szemtelen vitatkozásainak véget vessenek, addig utóbb mindinkább óhajtott Magyarországon a rezsim nyomásának enyhítését, bizonyára éppen a Bach iránti gyűlölködésből is. Örült annak, hogy Magyarországon minden rosszat Bachnak tulajdonítottak. Ő, akinek nevéhez 1849-ben számos magyar vértanu kivégzése fűződött, visszalépésekor, meglehetősen rekonszervnek örvendett nálunk.

Ferenc József bizalma fokozatosan fordult el tőle, amint az belátta, hogy

minő lehetetlen helyzetet teremtett számára Bach és társainak rendszere. Mikor az abszolutizmus nagy csatája 1859-ben Itáliában elveszett, Kempen is a rendszerváltozás áldozata lett. Bukását csak az a tudat édesítette meg, hogy vele bukott Bach is. Az uralkodó bucsuja nagyon hideg volt tőle.

A kép, amelyet a naplókából, Ferenc József legbizalmasabb tanácsadóiról nyerünk, egészen ujszerű és nagyon alkalmas arra, hogy a fiatal uralkodót is több oldalról ismerjük meg, mint az eddig lehetséges volt.

Buda szégyenlős házai

A fejlődő budai hegyvidék sebei

A sivar és lelket ölő pesti bérházak fénykora lejárt. A dolgozó ember mind jobban és jobban óhajtja a világosságot, a napot s az életet. Azt az életet, mely még a mai lefokozott formájában is a legjobbat akarja nyújtani a társadalomnak. Talán éppen az volt a háboru utáni évek legjelentősebb eredménye, hogy megváltoztatta és egyuttal megjavította az emberek felfogását a lakásra, az otthonra és a pihenésre vonatkozólag. A háboru előtti polgár vagy munkás napi robotjának elvégzése után nem talált — mert nem is igen találhatott — örömet az otthonában és szabad idejét a kávéházak vagy korszmák talmi eleganciát adó füstös, borgőzös levegőjében töltötte el. Nem is jutott eszébe, hogy más-ként is lehet élni, mint valami or-

mótnal bérház nappal is világítást követelő lakásában. Ésre sem vette gyermekeinek bágyadt sápadtságát, kiknek arcára csak nagy ünnepnapokon csókölt valami halvány pirosságot Isten áldott napja. Week-end, kirándulás olyan nagy eseményszámba ment, amire egy egész esztendeig kellett készülni. Hogyan születhetett volna ilyen társadalom keretén belül egy erős, egészséges generáció? Mint tudjuk, sehoggy sem, azaz csak fajtánk szívósságának kell betudni, hogy nagyobb bajok nem következtek be. Ismeretesek azonban statisztikánknak szomorúan tragikus tördővészrubrikái s nem kell, hogy bővebb magyarázatra szoruljon az sem, hogy miért éppen nálunk pusztított annyira a rettegett spanyol láz? A nagy vérvesztő háborunak

kellett bekövetkezni, hogy ma-gunkra eszméljünk és rájőjjünk olyan igazságokra, melyek a Nyugat-on, de különösen Angliában már régóta ismeretesekek. All ez különösen a lakáspolitikai kérdésre, mely nálunk bizony nagyon szomorú adatokat tartalmaz még ma is. Hiszen tudjuk, hogy azelőtt tiz-husz évvel szinte különcszámba ment az, aki nem a körutak egészségtelen mellékutcáiban — vagy legjobb esetben a budai körutakon — lakott, hanem valahol az „Isten háta mögött”, a budai hegyvidék városfelé nyújtózkodó környékén.

Azt a tulajdonost pedig, akinek volt mersze és pénze, hogy valahol a Rózsadombon vagy az Istenhegy körül építsen házat magának, félbolond embernek tartották és gnyosan nevettek rajta, ha ismerőseit meghívta holmi délutáni teára vagy pláne vacsorára. Mert a „különösen” jó lakás az volt, amelynek közelében vendéglő vagy kávéház csalogatta az embereket egy kis délutáni tudójavításra.

Azóta azonban nagyot lendült a világ kereke és ma már büszke az a polgár, akinek esáját házaeszkája van valahol a budai hegyekben. A távolságok csökkentek és belátták, hogy igazán nem olyan nagy dolog 5–10 percet gyalogolni a legközelebbi villamos vagy autóbusz megállóiig. A pesti ember keleti kényelemérzete erősen csökkent és ma már nem nevet azon a londoni lakoson, aki inkább hajlandó egy óráig utazni a City-ben levő hivatalához, csakhogy olyan helyen lakhasson, ahol nem kell nélkülöznie a napot, levegőt, természetet. Az utolsó tiz év tapasztalatai után hátraan állithatjuk, hogy a budai hegyvidékben rejlik a jövő Buda-

pest magja, hiszen hely van bőven s ahol ma kopár sziklák vagy ősi erdőségek borítják a hegyoldalt, ott valamikor — nem is olyan sokára — csupa, csupa kis családi házak fognak állni, melyeknek lakói százsorta boldogabbak lesznek, mint voltak azok, akik a sivár, reménytelen bérházak oduiban töltötték el életük nagyobbik felét.

Ez a folyamat már megindult és éppen azért kell vele foglalkozni, hogy majd kiküszöbölhető legyenek azok a hibák és visszasságok, amelyek még ma — sajna — oly sürin előfordulnak. Rá kell mutatni azokra a hibákra, melyek nem csak a szakembernek, hanem a laikusnak is feltűnnek, mivel anynyira magukra vonják a figyelmet. Fel kell, hogy tűnjenek azok a hibák, melyeket elsősorban a helytelenül kiadott építkezési rendeletek okoznak. Tudvalevő, hogy a mai gazdasági viszonyok mellett mindenképen meg kell könnyíteni az építkező fehér hollók feladatát, de bizonyos határokon belül.

Mert nincsen olyan súlyos gazdasági helyzet — bármennyire is az legyen, — hogy bizonyos esztétikai követelményeket meg ne követeljen a város. Mert ha meg is javulnak majd egyszer a viszonyok, még akkor sem fogják lebontani azokat a lehetetlen helyekre és lehetetlen stílusban épült házakat, melyeket ma építenek és még építeni fognak. S ezek a hibák főleg két pont körül forognak: 1. a városi engedélyek kiadása, 2. a tervező szakemberek képzése körül. A kettő azonban olyannyira összefügg egymással, hogy nagyon nehéz őket szétválasztani. A városi engedélyek kiadása nagyrésztben főleg a zöld

asztal mellől történik a helyszíni szemle mellőzésével és így gyakran (még ma is) előfordulnak olyan esetek, hogy például az ötemeletes bérház mellé földszintes családi házat ragasztanak épületes látványul az egész környéknek. (Fényes példa rá a Böszörményi-ut és a Csörsz-utca sarkán álló Csapó-féle hatemeletes bérház és a mellette meghúzódó kis házikó — melyek *mindegyike 1929-ben épült*). Az imígyen keletkezett tüzfal azután évtizedekig vigyorg a jobb sorsra érdemes környékre, megbontva a vidék gyönyörű harmóniáját. Hiszen Budapestet ugyis a fürdők és a tüzfalak városának nevezték el valamelyik elmés politikusunk — miért ne lehetne akkor egy kis jóakarattal és munkával segíteni ezeken a hibákon? Elég, hogy a 67-es idők féktelen építkezése sokat rontott a város arculatán és nem volt figyelemmel az amerikai iramu munka mellett az európai városrendészetre. Tudjuk, hogy sokat rontottak a budai Váron és a híres Várlejtőn, különösen az Attila-utcai részen, mikor megengedték, hogy ne kagyló-szerűen kelljen kiépíteni a meglévő területeket. Azóta azonban sokat tanultunk — építéskongresszusunk is volt — s a legfőbb ideje volna, hogy éppen maga a város kiáltson vétót a tudatlansággal párosult spekulációnak.

A másik dolog a tervezők képesítése körül mozog. Tudniillik ma, amikor a kislakások divatja járja és minden kispolgár saját kis házában akar lakni, minden budakeszi sváb kőmiveslegény felcsapott építésznek s mindenki épít, csak az építész nem. Mivel azonban a kőmives képesítés csak földszintes házakra ad jogot, úgy játsszák ki az

engedélyt, hogy „padlástérben létesített lakoszobákat“ terveznek ma-sardos megoldással — és megvan az egyemeletes épület. Hogy azután miként hatnak ezek a „mansardos“ házak, arról jobb nem beszélni. Szégyelik fából vaskarika voltakat s mint valami torzszülött vízfejű gyermek bámulnak a világra. Nem merik bevallani emeletes voltakat és télen hideg, nyáron forró jellegével kinozzák a bentlakók idegeit. És hogy miért éppen a kőmivesek építik a legtöbb családi házat, annak az az egyszerű magyarázata, hogy nem kérnek külön tervezési díjat — azonban mentesülnek mindennemű ellenőrzés alól s bőví munkájukkal ott hozzák be a tervező építészen megspórolt összeget ahol éppen akarják. Elvadjítják a közönséget a komoly építésztől s olyan torzolgokat hoznak létre a jobb sorsra érdemes vidékeken, melyek miatt még a legsötétebb Balkán is szégyelné magát. Szigorú rendszabályokkal lehetne csak némi eredményt elérni az effajta építkezéssel szemben, mely a legesekélyebb esztétikával sines tisztában. Mert mit érnek a gyönyörűbbnél-gyönyörűbb villák, ha mellettük ott szégyenkezik vagy pláne hivalkodik egy-egy nagyfejű „padlástérben létesített lakoszobás“ épület. Ha másképpen nem, hivatalos városi tervező irodát kell létesíteni az építkezni óhajító kispolgárság részére. Ha az élelmiszerek megjavítására lehetett konkurrencián kívüli községit üzemeltetni, akkor az építkezések megrendszabályozására is lehet. Lehet, mert kell és ami kell, azt meg is lehet valósítani.

Fiala Ferenc
okl. építész.